

Liedtekst

Johannes Brahms - Rapsodie voor alt, mannenkoor en orkest

Aber abseits, wer ist's?

Ins Gebüsch verliert sich sein Pfad,
hinter ihm schlagen die Sträucher zusammen,
das Gras steht wieder auf,
die Öde verschlingt ihn.

Ach, wer heilet die Schmerzen
des, dem Balsam zu Gift ward?
Der sich Menschenhaß
aus der Fülle der Liebe trank?
Erst verachtet, nun ein Verächter,
zehrt er heimlich auf
seinen eignen Wert
In ung'nügender Selbstsucht.

Ist auf deinem Psalter,
Vater der Liebe, ein Ton
seinem Ohre vernehmlich,
so erquicke sein Herz!
Öffne den umwölkten Blick
über die tausend Quellen
neben dem Durstenden
in der Wüste!

Johann Wolfgang von Goethe, delen uit Harzreise im Winter

AVROTROS en Het Concertgebouw presenteren

Het Zondagochtend Concert

21 september 2025 - Grote Zaal - 11.00 uur

Radio Filharmonisch Orkest

Groot Omroep Mannenkoor (instudering: Julia Selina Blank)

Karina Canellakis, dirigent

Gerhild Romberger, alt

Johannes Brahms 1833-1897
Rapsodie voor alt, mannenkoor en orkest,
op. 53 'Altrapsodie' (1869)
Aber abseits, wer ist's? (Adagio)
Ach, wer heilet die Schmerzen (Poco Andante)
Ist auf einem Psalter (Adagio)

Richard Strauss 1864-1949
Ein Heldenleben, op. 40 (1897-98)
Der Held
Des Helden Widersacher
Des Helden Gefährtin
Des Helden Walstatt
Des Helden Friedenswerke
Des Helden Weltflucht und Vollendung

Zien we u binnenkort weer terug op zondagochtend?

De volledige concertagenda vindt u op concertgebouw.nl/zondag.

Deel uw concertbeleving op social media! #concertgebouw

Het Zondagochtend Concert wordt
elke week door AVROTROS rechtstreeks
uitgezonden op NPO Klassiek.



Karina Canellakis wordt geprezen om haar balans tussen intense emotie en vormbewuste finesse; kwalificaties die ook van toepassing zijn op de muziek van Johannes Brahms en Richard Strauss. Met beide componisten heeft Canellakis dan ook een bijzondere band. Met Brahms' indrukwekkende *Ein deutsches Requiem*, in zekere zin het grotere broertje van de *Altrapsodie*, gooiden Canellakis, haar Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor afgelopen januari nog hoge ogen. En met Strauss' *Ein Heldenleben* maakte ze drie jaar geleden haar stralende debuut bij het Chicago Symphony Orchestra.

Pijnlijk huwelijkscadeau

Op 22 september 1869 trouwde Julie, de mooiste van de vier dochters van het componistenpaar Robert en Clara Schumann, met de Italiaanse graaf Vittorio Radicati di Marmorito. Volgens het kerkregister was ene heer 'Schrams, componist' Julies getuige. Kennelijk had Johannes Brahms zijn naam die ochtend onverstaanbaar gemompeld. Dat kwam vast door zijn ongemakkelijke gevoel: Brahms was namelijk heimelijk verliefd op Julie. Na de dood van Robert Schumann dertien jaar eerder, was vriend en protegé Brahms bij het gezin

ingetrokken om te helpen met de nalatenschap. Al snel bloeide een bijzondere band op tussen hem en Clara. Wellicht liet Brahms zijn oog op Julie vallen toen duidelijk werd dat het met Clara niets zou worden. Zij zag Brahms echter meer als grote broer. Brahms componeerde zijn liefdesverdriet van zich af in de *Rapsodie voor alt, mannenkoor en orkest*, die hij Julie als huwelijkscadeau schonk. Het slot van Goethes gedicht *Harzreise im Winter* was met zijn ruige, verlaten natuur, winterstormen en kale hoogten een perfecte spiegel voor Brahms' gemoed. Er klinken veel parallellen met *Ein deutsches Requiem*, dat hij een jaar eerder componeerde als helende troost na de dood van zijn moeder.

Eenzaamheid

De rapsodie bestaat uit drie secties. Eerst staan gevoelens van eenzaamheid centraal; de alt zingt over het afgezonderde individu. De muziek is donker, dramatisch en desolaat. In de tweede sectie wordt de muziek intenser, maar er ontstaat ook ruimte voor mildheid. In het derde deel voegt het mannenkoor zich bij de alt, waarna de muziek een warme gloed krijgt. Met dit troostende en gedragen slot lijkt Brahms zich te verzoenen met zijn eenzaamheid.

Heldenverhaal

Op de drempel van de twintigste eeuw componeerde de 34-jarige Richard Strauss met *Ein Heldenleben* een *tongue-in-cheek* zelfverheerlijking. Want dat de hoofdpersoon in dit symfonisch gedicht over een muzikale held die strijdt tegen zijn muzikale tegenstanders (en als winnaar uit de bus komt) Strauss zelf voorstelt, begrepen zijn critici onmiddellijk. Op de vraag of er geen beter subject te vinden was voor zijn muzikale eerbetoon, bekende hij zichzelf 'minstens zo interessant' te vinden als 'Caesar en Napoleon'. Dat Strauss' *Ein Heldenleben* eigenlijk een eerbetoon was aan Beethoven, ontging de meesten. Beethoven componeerde zijn *Derde symfonie* als eerbetoon aan Napoleon, maar na diens schandalige zelfkroning kraste Beethoven Napoleons naam door en droeg de symfonie op aan naamloos heldendom. Strauss spiegelde dat en begon gekscherend met zijn eigen zelfkroning tot held van het stuk, dat dan ook boordevol verwijzingen naar Strauss' leven en oeuvre zit. Maar net als bij Beethoven is het eindresultaat geen egodocument, maar een lofzang op universeel heldendom. *Ein Heldenleben* opent met een krachtige unisono melodie in de strijkers. Vanuit de

diepte stijgt dit heldenthema op, om voortgestuwd te worden door het volle orkest. Op deze heldenintroductie volgen nog vijf in elkaar overlopende delen. In deel twee klinkt gekakel. Het zijn de vijanden van de held: de muziekcritici. Het volgende deel is een portret van Strauss' vrouw Pauline (gespeeld door de viool), die hij omschreef als 'zeer complex, zeer vrouwelijk, een tikje pervers, een beetje koket, nooit helemaal haarzelf, en op elk moment anders dan ze een moment daarvoor was'. Na een fanfare vanuit de verte klinkt een dreigende versie van het heldenthema: het slagveld. De held zegeviert, wat vrede oplevert in het volgende deel, waarin citaten klinken uit Strauss' eerdere werken: van zijn eerste opera *Guntram* tot liederen en symfonische gedichten als *Don Quixote*, *Don Juan*, *Tod und Verklärung* en *Till Eulenspiegel*. In het laatste deel trekt de held zich terug uit het leven. Prachtige, transcendente muziek klinkt: eerst in een althobosolo, daarna in een duet tussen Strauss zelf (de hoorn) en zijn vrouw (de viool). In de slotnoten is een citaat van *Also Sprach Zarathustra* te horen in de trompetten. En zo eindigt dit heldenepos groots, universeel én zeer persoonlijk.

Alexander Klapwijk